

יפיע קתרין רנדל

צופיות ויחסי יהודים-מוסלמים

דרך אברהם

הדרך הצופית הישראלית

הסדרה לדיאלוג, סובלנות והבנה בין־דתית

העורך הראשי:
פרופ' אבי אלקיים

חברי המערכת:
פרופ' ברברה מאייר
הרב רוברטו ארביב
פרופ' אפרים מאיר
השיח עסאן מנאצרה

יפיע קתרין רנדל

צופיות ויחסי יהודים-מוסלמים

דרך אברהם
הדרך הצופית הישראלית

הוצאת אֶדְרָא, תל אביב

Yafiah Katherine Randall
Sufism and Jewish-Muslim Relations
The Derekh Avraham Order in Israel

מתרגם: **נעם רחמילביץ'**
עריכה מדעית של המהדורה העברית: **אבי אלקיים**

עיצוב העטיפה: **אבי אלקיים**
ציור העטיפה: הצייר **ג'ק צימבר** מחברי 'דרך אברהם'. שם היצירה: **דיאלוג**

מסת"ב: 978-965-7773-21-5 ISBN:

© כל הזכויות שמורות להוצאת אִדְרָא, תל אביב

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי – אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת מאת בית ההוצאה לאור שתניתן מראש ובכתב.

נדפס בישראל תשפ"א – 2021
© Copyright 2021 by Idra Publishing
Idra Press <IdraPublisher@gmail.com>
<http://idra.org.il/>

סידור, עימוד, לוחות והדפסה:
א. אורן הפקות דפוס בע"מ, שד' רוטשילד 109, תל אביב

תוכן העניינים

7	פתח דבר למהדורה העברית.....
9	שלמי תודה.....

חלק ראשון: נוהל המחקר והקשריו

1 | מבוא

13	גישה חלופית לחקר התמרת קונפליקט.....
21	הלימה בין לימודי יהדות ללימודי אסלאם.....
21	מושגים והגדרותיהם החמקמקות.....
28	תיאוריה אקדמית ואפיסטמולוגיה צופית.....
34	שיטה ונרטיבים העולים ממחקר השדה.....
40	תמצית הפרקים.....

2 | הקשרים

43	הארץ המקודשת.....
51	נרטיבים דתיים ורוחניים.....
55	דיאלוג בין-דתי והתמרת קונפליקט בישראל.....
59	אוטולוגיה צופית והרמנויטיקה צופית ביחס לעצמי ולאחר.....

3 | מפגשים היסטוריים בין מיסטיקה יהודית למוסלמית:

מבשרי הפרקטיקה בת זמננו בישראל

63	"שאלות" ו"השפעות" או שלמות הקשרית?.....
66	מפגשים בין-דתיים של יהודים ומוסלמים באנדלוסיה ובפוסטאט.....
73	פילוסופיה ומיסטיקה.....
76	אָבֵן מִסְכָּה, שלמה אָבֵן גִּבְרִיֵּל, בחיי אָבֵן פִּקוּדָה ויהודה הלוי.....
79	אָבֵן אלְעֶרְבִי ומשה דה לאון.....
82	ר' אברהם בן הרמב"ם והצופים היהודים במצרים.....
86	תוספת על יחסה של ספרד כיום למורשתה היהודית-אסלאמית.....

חלק שני: קריאת הנרטיבים העולים ממחקר השדה

4 | דרך אברהם, ועלייתה המחודשת בישראל כיום

מבוא לחלק שני.....	93
חידוש הדרך היהודית-צופית.....	94
הנרטיבים של דרך אברהם.....	98
מסקנות.....	134

5 | אסכולת בְּשֶׁאֲרָה: אוהבי אֶבֶן אלֶעֶזְרָי

תלמידים בני זמננו של השיח אלאֶכָּבֶר.....	139
הנרטיבים של חברי אסכולת בְּשֶׁאֲרָה בישראל.....	142
מסקנות.....	157

6 | אימוץ הדרך הצופית והפצה של ידע

אוהבים ומלומדים.....	163
הנרטיבים של המתרגלים הירושלמיים.....	166
מסקנות.....	190

7 | פעילי שלום יהודים ומוסלמים

מבוא.....	195
נרטיבים של משכיני שלום.....	195
עוד יוזמות שלום וארגוני שלום לא־פוליטיים על בסיס דתי.....	207
מסקנות.....	210

חלק שלישי: מסקנות

8 | הקול האחר

תמות חוזרות.....	213
איסוף השמרים: מילותיה של שרה והקול האחר.....	227
מחקר המושך והצעות מעשיות.....	230
נספח.....	235
ביבליוגרפיה.....	329
מפתח עניינים.....	345
מפתח שמות.....	349

פתח דבר למהדורה העברית

כשאבי אלקיים ביקש ממני לכתוב פתח דבר לתרגום העברי של עבודת המחקר שלי, ראיתי בכך הזדמנות לספר על החוויה האישית שלי בישראל, ולהביע את רחשי תודתי לכל המרואיינים שלי. כוונתי בכך לא מבחינה אקדמית או פוליטית, אלא הבעת תודה אישית על החוב שאני חבה לחמימות, ההתלהבות, וההכלה שחשתי בעת שישבתי והאזנתי במשך חודשיים בירושלים ובתל אביב. אני מאושרת מכך שאבי יזם את תרגום ספרי לעברית, ותודתי נתונה לו על המשימה שלקח על עצמו.

מהר מאוד גיליתי עם הגיעי לירושלים שלא משנה כמה מוכנה הייתי במונחים של מלומדות אקדמית, שום דבר לא היה יכול להכין אותי לחוויה הממשית של צלילה לתוך המורכבות של החיים בישראל, והמגוון של נרטיבים דתיים, פוליטיים, וחברתיים-תרבותיים של יהודים ישראלים וערבים ישראלים. בנוסף על תושבי ירושלים של זמננו, חשתי את נוכחותם של האבות, הנביאים, חכמי המשנה והתלמוד, והקדושים מהלכים ברחובות ונכנסים אל הבתים והלבבות. ההיסטוריה אינה נעלמת לתוך העבר בעיר הזאת, ונוכחותה מורגשת במקדשים והקברות הרבים, המשמשים גם תזכורת כואבת להיסטוריה עכשווית יותר. החיים מתנהלים כסדרם בעיר יוצאת הדופן הזאת, אבל "כסדרם" כולל כאב רב.

שתי תמות ששבו ועלו בראיונות הן אהבה וידיעה. הדבר מזכיר לי חדית מהחשובים ברוחניות הצופית, אשר מְחַיֵּי אֱלֹדִין אֶבֶן אלעזרי' מרבה לצטט: "הייתי אוצר סמוי והשתוקקתי להיוודע, לפיכך בראתי אתכם למען איוודע". בפעולותיהם וברוחניות של כל המרואיינים ניכרו שיתוף בידע, ואהבת השם ביחסיהם איש עם רעהו. קל מדי לטעון ש"כל מה שצריך זו אהבה", אבל כאשר מְחַיֵּי אֱלֹדִין אֶבֶן אלעזרי' או גֵּלְאֵל אֱלֹדִין רומי מדברים על אהבה, הם מתייחסים בדבריהם לכוח שהצופים רואים אותו כדלק המניע את הבריאה כולה, ולפרקטיקה בחיי היומיום שלהם המצריכה אומץ ומסירות. אני לא שוגה בסנטימנטליות כשאני אומרת שחשתי אהבה בכל שיג ושיח שהיה לי עם

האנשים שחלקו עמי את סיפוריהם וידיעותיהם. הם הם המספרים האמתיים של ספר זה.

הנרטיבים של המרואיינים מקשרים את ההיסטוריה הביניימית של דמויותיהם של יהודים ומוסלמים באנדלוסיה יחד עם דמויות בנות זמננו בישראל, יהודים וערבים, קרי, המרואיינים עצמם. ספרד וישראל של זמננו דומות מבחינה נוספת – קיומם של נרטיבים היסטוריים מרובים, והכחשת הנרטיבים ההיסטוריים של האחר. ודאי שחשוב לדעת מי אנחנו, אך הסכנה הטמונה בפוליטיקה של זהויות היא שאנו מעוורים את עצמנו לידיעת האחר, ובכך שוללים זה מזה את ההזדמנות להעשיר את היחסים והידיעה מתוך ההקשר המלא שבו אנו חיים.

קיצוניות מכל סוג שהוא סוגרת את הדלתות בפני שלום. אני כותבת שורות אלו בשעה שהסכסוך מחריף בישראל ובעזה. האם ייתכן שבכך שנדע זה את זה טוב יותר, נוכל לפתוח דלת לאהבה בלבבותינו? מוקדש לזכרו של השיח עֶבֶד אלֶעִיזו אלֶבְחָאִרִי, שאותו פגשתי לראשונה בבריסטול, בממלכה המאוחדת, כאשר התארח אצל אליהו מקלין. יהי זכרו ברוך.

ד"ר יפיע קתרין רנדל

פורם מזרח סומרסט, אנגליה

שלמי תודה

אני רוצה לבטא את הערכתי ואת תודתי לאנה קינג ולפול הדג'ס על עידודם, על עזרתם שלא תסולא בפז ועל הדרכתם הנדיבה לכל אורך כתיבת מחקר זה. אני אסירת תודה לכנסיית סנט. אתלבורגה על מלגת הדוקטורט למען פיוס ושלום שהעניקה לי, שאפשרה לי לפנות למחקר, ולקרן השלום גרנד-הרמס על עזרתם הנוספת.

אני אסירת תודה מעומק לבי על הערותיהם המשמעותיות והמחכימות של פרופ' ראובן פיירסטון, ד"ר רֵאָא־שָאָה פֶאָזְמִי וד"ר אנדריאס אנדראופולוס, שההשראה ששאבתי מכל אחד מהם אפשרה לי להבליט היבטים שונים בעבודה ולראות בבהירות רבה יותר מבעד למשימה מורכבת.

תודותיי המיוחדות שלוחות למרואיינים שלי על התלהבותם ועל מאור פניהם, על נדיבותם, ולא פחות חשוב מכך על רהיטותם, אשר סיפקה את הטקסט הבסיסי שעליו מושתת המחקר. אני אסירת תודה לאיאן נָטֶן על עידודו לתת פרסום לפרויקט זה, ואני מודה לעורכת שלי, הולי ג'ונס, על סבלנותה ועל עידודה המתמיד. ולבסוף, אני מודה לילדיי, פלוריאן, רוזנה והלן, שביטחונם בכוחי להשלים את הפרויקט שימש לי מקור בלתי נדלה של תמיכה ועידוד.

חלק ראשון

נוהל המחקר והקשריו

